

היום נלמד בעזרת ה':

פסחים דף יט

(המשך מהדף הקודם) למדנו שרבי עקיבא ורבי יוסי לא סוברים אחד כמו השני. הגמרא מבררת לענין מה, ומניין לומדים זאת:

רבי יוסי לא סבר כרבי עקיבא... דתניא: כידוע בחולין יש שני, בתרומה יש שלישי, בקודש רביעי. רבי יוסי אומר שמאכל טמא טומאת שלישי שנגע בבשר קודש - עשה אותו רביעי 'פסול' (פסול = כלומר הוא נטמא, אך לא מטמא אחרים. סוף הדרגה של טומאה נקראת 'פסול', כך שני בחולין וכך שלישי בתרומה). דבר זה נלמד מקל וחומר מ'מחוסר כיפורים'.

מחוסר כיפורים: אדם טמא שטבל מטומאתו (= 'טבול יום') - עדיין יש עליו מקצת טומאה עד שיעריב שמשו בשקיעה, ולכן הוא אסור באכילת תרומה ודינו כמו 'שני' לטומאה שפוסל את התרומה במגעו. אבל מותר לו לאכול חולין ואינו מטמא אותם במגעו. מכאן לומדים למאכל טמא טומאת 'שני' שהוא פסול בחולין, שיפסול תרומה במגעו - קל וחומר מטבול יום שטהור לחולין ופוסל תרומה במגעו. לאחר שהעריב שמשו הוא מותר בתרומה, אבל אם הוא טמא שחייב להביא קרבן בטהרתו (כגון יולדת) עדיין הוא 'מחוסר כיפורים' עד שיביא למחרת את קרבנותיו. כלומר עדיין יש לו מקצת טומאה והוא אסור באכילת קודש, ודינו רק כ'שלישי' שפוסל קודש במגעו.

הלימוד הוא: אם מחוסר כיפורים שהוא טהור (שמותר לו לאכול תרומה ואינו פוסל אותה), בכל אופן הוא פוסל קודש (לרביעי) - מאכל 'שלישי' של תרומה שהוא פסול (אם נגע בו שני), קל וחומר שיפסול קודש!

ולמדנו שלישי בקודש מן התורה: רבי יוסי מוסיף ואומר שרביעי בקודש אמנם לומדים בקל וחומר, אבל טומאת שלישי בקודש מפורשת בתורה: "והבשר (של קודשים) אשר יגע בכל טמא לא יאכל". שהרי למדנו מהתורה (בדף הקודם) על שרץ שנכנס לכלי שטימא את המאכלים והמשקים שבתוכו, והרי דינם 'שני' (השרץ אב, הכלי ראשון, המאכל שני), והתורה אומרת כאן שבשר שיגע ב'טמא' כזה לא יאכל.

(המשך בדף הבא ↓)

(המשך מדף קודם ↑)

מכאן מוכח שרבי יוסי לא סובר כרבי עקיבא. כי לפי רבי עקיבא שדורשים בפסוק הנ"ל של שרץ "יטמא יטמא" - שהמאכל שבבלי מטמא אחרים ועושה אותם שלישי, נמצא שהפסוק המדבר על בשר קודש מטמא אותו ברביעי. ואם כן הקל וחומר צריך להיות על חמישי, כי לפי האמור טבול יום שטהור בחולין הכוונה לשלישי, והקל וחומר לחולין יהיה בשלישי שיפסול תרומה לרביעי. ואז הקל וחומר ממחוסר כיפורים שטהור בתרומה ברביעי ופוסל בקודש בחמישי – לחולין שפוסל בתרומה שיפסול בקודש בחמישי.

אלא ר"ע לא סבר כרבי יוסי: רבא אמר שרבי עקיבא לא סובר כרבי יוסי - שלומדים קל וחומר מטבול יום וממחוסר כיפורים - שלפי זה לשיטתו יהיה רביעי בתרומה וחמישי בקודש, אלא גם לרבי עקיבא שיש שלישי בחולין, אין רביעי בתרומה ולא חמישי בקודש. הגמרא מבררת מניין? ומתרצת מכך שלא מצאנו תנא שחולק על העובדה הזו, ואומר שיש רביעי בתרומה וחמישי בקודש.

ואנן אהכי היקום: אך הגמרא לא מרוצה מהוכחה זו המסתמכת על כך שלא מצאנו אחרת. ולכן יצא רב אשי לחפש ראיה מפורשת שרבי עקיבא סובר כן משתי משניות:

דתנן: במשנה נאמרו שני דינים: א. הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש: כלי שנטמא מאכל אחד שבתוכו, ולא נגע המאכל שנטמא במאכל אחר הנמצא בצד אחר של הכלי, בכל אופן הכלי מצרף את כל המאכלים שבתוכו לטומאה. ודווקא במאכלי קודש, אבל לא בתרומה.

ב. בקודש – רביעי לטומאה פסול, בתרומה – שלישי לטומאה פסול. מדויק מדברי המשנה דווקא רביעי בקודש ולא חמישי, ודווקא שלישי בתרומה ולא רביעי.

דתנן: מהמשנה הזו מוכח שהמשנה הקודמת זו דעתו של רבי עקיבא: רבי עקיבא אמר שהסולת, הקטורת וכו' של קודש שהיו בתוך כלי, אם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן.

הגמרא מבררת את הדין של צירוף כלי: רבי יוחנן שאמר בשם רבי עקיבא שלבונה וגחלים הכלי מצרפן לטומאה – סובר בהכרח שדין צירוף כלי לקודש הוא מדרבנן, כי אין טומאה מהתורה לגחלים ולבונה אלא מדרבנן (משום 'חיבת הקודש'). אך רבי חנין חולק עליו וסובר שדין צירוף כלי הוא מהתורה, שנאמר בקטורת שהיא של קודש "כף אחת" – הכתוב עשה כל מה שבכף אחת.

(המשך בדף הבא ↓)

(המשך מדף קודם ↑)

תנן התם: העיד רבי חנינא סגן הכהנים על מחט טמאה שנמצאה בבשר קדשים, שהסבין שנגע בה והידיים של הכהן שנגעו בה טהורים והבשר טמא, ואם המחט נמצאה בפרש (= בצואה של הבהמה) אף הבשר טהור. ואמר רבי עקיבא - זכינו (= זכות וטובה והרווחנו מכך) שאין טומאת ידיים במקדש, לפי שבכך נמנע הפסד לקדשים. ביאור: מדאורייתא אדם נטמא רק מאב הטומאה, אבל גזרו חכמים טומאה על הידיים שהסיח דעתו משמירתם שיהיו שני לטומאה והם פוסלות תרומה וקדשים. ומשום כך היה לנו לטמא את ידי הכהן שנגעו במחט הנ"ל, אלא ש'זכינו' שלא גזרו על טומאת ידיים במקדש, ובכך מנענו טומאה מבשר קודש שנגעו בו ידיים.

קושיא: מדוע ר"ע לא אמר ש'זכינו' גם שאין טומאת כלים במקדש? (שהרי אמרנו שהסבין שנגע במחט טהור, א"כ מוכח שלא גזרו על טומאת כלים במקדש).

תירוץ: כשהעיד רבי חנינא סגן הכהנים על המחט הנ"ל זה היה לפני שחכמים גזרו על טומאת כלים שנטמאו ממשקים, ולכן ר"ע לא יכל לומר ש'זכינו' שאין טומאת כלים במקדש, שהרי אז עדיין לא נהגה טומאה זו אפילו מחוץ למקדש.

רבא דוחה את התירוץ: את גזירת ידיים וגזירת טומאת כלים שנטמאו ממשקים גזרו באותו יום. רבא מתרץ תירוץ אחר: הסבין בכל מקרה לא נטמא (ולא בגלל ש'זכינו' שאין טומאת כלים במקדש) - שאם הוא נגע בבשר הרי אין אוכל מטמא כלי, ואם הוא נגע במחט הרי אין כלי מטמא כלי אחר.

הגמרא מבררת איזה טומאה יש במחט שהיא מטמאת את הבשר: אי אפשר לומר שמדובר ב'ספק מחט' כלומר שלא ידוע האם היא טמאה או טהורה, שהרי רבי אלעזר ורבי יוסי ב"ר חנינא - אחד מהם אמר שלא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, כלומר שלא חוששים על רוק שנמצא שהוא של זב או נדה (= חכמים גזרו על סתם רוק שנמצא שלא ידוע של מי הוא שהוא טמא בדרגת 'אב הטומאה' ומטמא אדם וכלים, ובירושלים לא גזרו), ואחד מהם אמר שלא גזרו על ספק הכלים שבירושלים (= חכמים גזרו על סתם כלי שנמצא שהוא טמא בדרגת 'ראשון לטומאה', ובירושלים לא גזרו).

אמר רב יהודה אמר רב: מדובר שנאבדה לו מחט שנטמאה בטמא מת (= והיא נשאתר 'אב הטומאה' כמוהו, לפי ש'חרב הרי הוא כחל"ל), והוא מכיר שזו היא המחט שנמצאה בבשר הקדשים. רבי יוסי ברבי אבין אמר: מדובר שהפירה שנמצאה המחט בבשרה הגיעה חסומה בפיה מחוץ לירושלים, ובהכרח שהיא בלעה את המחט מחוץ לירושלים, ועל כן הדין של המחט הוא כספק כלים הנמצאים מחוץ לירושלים שגזרו עליהם טומאה.

(המשך בדף הבא ↓)

גופא: כפי שראינו, רבי אלעזר ורבי יוסי ב"ר חנינא אמרו שלא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים ושלא גזרו על ספק הכלים שבירושלים.

הגמרא מקשה שהרי כבר למדנו דינים אלו במשנה:

1. במס' שקלים - כל הרוקים הנמצאים בירושלים טהורים, חוץ מהרוקים הנמצאים בשוק העליון ששם היו מתקבצים הטמאים כדי לא לטמא את חבריהם.

תירוץ: בכל זאת השמיע לנו דין זה אחד מהאמוראים הנ"ל לחדש לנו - שאפילו אם ראינו זב שהלך באותו מקום שנמצא בו הרוק, הרוק טהור ואין אנו חוששים שמא זהו הרוק של אותו זב.

2. וכן למדנו שם במשנה - כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה למקווה טמאים (= במקוואות שלהם היתה דרך אחת שבה ירדו הטמאים לטבול ודרך אחרת בה עלו לאחר שנטהרו). משמע שסתם כלים הנמצאים בירושלים טהורים, ומדוע השמיע לנו זאת שוב אחד מהאמוראים הנ"ל?

תירוץ: אי אפשר לדייק מהמשנה שסתם כלים הנמצאים בירושלים טהורים, שהרי בסיפא כתוב שכלים הנמצאים דרך עלייה מהמקווה טהורים ומשמע שסתם כלים הנמצאים בירושלים טמאים, וא"כ הסיפא סותרת את הרישא. אלא שאחד מהאמוראים הנ"ל בא להשמיע לנו שהרישא של המשנה (= 'דרך ירידה למקווה טמאים') נאמרה בדווקא, ואכן אפשר לדייק שסתם כלים הנמצאים בירושלים טהורים, אבל הסיפא נאמרה לא בדווקא, אלא מה שכתוב בסיפא ש'כלים הנמצאים דרך עלייה למקווה טהורים' בא למעט את ה'גזייתא', כלומר את המבואות הקטנים הסמוכים לדרך העלייה והירידה למקווה שכלים הנמצאים שם טמאים מספק, שכן לפעמים יורדים דרך שם למקווה ויש להסתפק שמא הכלי נפל שם דרך ירידה וא"כ הוא טמא.

חוזרים לדברי רב לעיל בעניין מחט שנמצאת בבשר:

קושיא: אמרנו לעיל שלדעת רב המשנה עוסקת כגון שנאבדה לו מחט שנטמאה בטמא מת, והכירה שהיא זו המחט שנמצאת בבשר. א"כ קשה מדוע רק הבשר נטמא? והרי המחט היא אב הטומאה וא"כ עליה לטמא אף אדם וכלים, ומדוע אמרנו שהסכין והידים טהורים?

(המשך מדף קודם ↑)

רב אשי מתרץ: העזרה שבה נמצאה המחט דינה כרה"ר, וספק טומאה ברה"ר טהור (= רק ספק האם האדם והסכין נגעו במחט).

קושיא: משמע מרב אשי שאם הספק הזה היה נולד ברה"י היה עלינו לטמא את האדם והסכין (= שהרי ספק טומאה ברה"י טמא). והרי המחט 'אין בה דעת לישאל' כלומר אי אפשר לשאול את המחט האם היא נטמאה או לא, והדין הוא שכל דבר שאין בו דעת לישאל ונולד בן ספק טומאה הרי הוא טהור בין ברה"ר ובין ברה"י?

תירוץ: אם הספק היה נולד ברה"י אכן היה עלינו לטמא את האדם והסכין, לפי ש'ספק טומאה הבאה בידי אדם' כלומר כלי שנולד בו הספק ע"י מעשה האדם הרי הוא כמי 'שיש בו דעת לישאל' והוא טמא. ואפילו בכלי המונח על גבי קרקע, כלומר גם כלי (שאין בו דעת לישאל) המונח על הקרקע, והאדם לא מתעסק בו אלא מוליך שרץ בידו וספק האם השרץ נגע בכלי, הכלי טמא, לפי שהספק הגיע ע"י אדם שיש לו דעת לישאל.